

Program ochrony zasobów genetycznych bydła rasy polskiej czerwonej

Historia rasy

Bydło polskie czerwone wywodzi się od małego dzikiego bydła brachycerycznego (krótkorogiego), żyjącego we wschodniej części Europy Środkowej i w Skandynawii. Rozprzestrzenianie się bydła o umaszczeniu czerwonym, z różnymi odcieniami tej barwy na tereny polskie można wiązać z ruchami ludnościowymi, jakie miały miejsce na początku XVI wieku. W 1894 r. powstało pierwsze Towarzystwo Hodowców Bydła Czerwonego Polskiego w Galicji Zachodniej, gdyż na tych terenach bydło to występowało i występuje po dziś dzień najliczniej. Datę tę przyjęto uważać za rozpoczęcie trwającej nieprzerwanie do dziś, systematycznej pracy hodowlanej w tej rasie bydła. Rok później powstał Związek Hodowców Bydła Czerwonego, który rozpoczął prowadzenie ksiąg rodowych dla krów i buhajów, organizował wystawy, pokazy oraz aukcje krów i buhajów. Głównym celem Związku było propagowanie hodowli wartościowego, rodzimego bydła w czystości rasy. W 1901 r. prof. Adametz opisał po raz pierwszy rasę polską czerwoną i twierdził, że bydło to należy hodować w czystości rasy, a poprawę wydajności bądź wyglądu uzyskiwać jedynie na drodze selekcji. W 1906 r. wprowadzono urzędową ocenę mleczności krów, natomiast w 1913 roku wydano księgę rodowodową tej rasy. W latach 1906 – 1913 średnia wydajność krów polskich czerwonych wahała się w granicach 1888 – 3349 kg mleka.

Na początku lat 30-tych XX wieku rekordzistki tej rasy dawały ponad 7 000 kg mleka o zawartości tłuszczu około 4,0%. W 1934 roku ustawa hodowlana wymienia rasę polską czerwoną, jako jedną z trzech ras bydła i wyznacza dla jej hodowli 3/5 terenu ówczesnej Polski. Wprowadza również nakaz obowiązkowej licencji buhajów rasy polskiej czerwonej. Należy także wspomnieć, o wymianie buhajów rozplodowych pomiędzy poszczególnymi regionami hodowlanymi. W Małopolsce, gdzie najliczniej występowało bydło rasy polskiej czerwonej, produkowano rozplodniki dla pozostałych rejonów hodowlanych, a korzystano zazwyczaj z buhajów podlaskich. Praktyka ta w oczywisty sposób unifikowała bydło RP na terenie kraju.

Obie Wojny Światowe dokonały wielu zniszczeń i bardzo spowolniły postęp hodowlany w Polsce. Straty w hodowli bydła czerwonego po II Wojnie wynikały również z ograniczenia terytorialnego Polski. Bydło czerwone występowało bardzo licznie na Litwie, Białorusi,

Ukrainie i Polesiu, a tereny te po zakończeniu działań wojennych zostały poza granicami naszego kraju. W granicach Polski wojenne zawieruchy bydło polskie czerwone przetrwało przede wszystkim w małych, chłopskich gospodarstwach i na podstawie tych zwierząt odrodziła się hodowla powojenna, która prowadzona była w 8 Ośrodkach Hodowli Bydła Rasy Polskiej Czerwonej: Podhalańskiego, Beskidzkiego, Świętokrzyskiego – dla odmiany podgórskiej; Mazowieckiego i Lubelskiego – dla odmiany dolinowej; Cieszyńskiego i Lublinieckiego – dla odmiany śląskiej oraz Rawickiego – dla odmiany rawickiej.

W latach 50. ubiegłego stulecia przyjęto dla krowy rasy polskiej czerwonej następujące pożądane parametry: typ użytkowo mięsno-mleczny, masa ciała ok. 500 kg, wydajność roczna 3 500 - 4 000 kg mleka o zawartości tłuszczu około 4,0 %. Nacisk hodowlany był położony na zachowaniu mocnej budowy, dobrej odporności na choroby i utrzymaniu długowieczności. Powyższe wymagania można było osiągnąć poprzez poprawę warunków utrzymania i żywienia oraz na drodze selekcji i odpowiedniego doboru buhajów.

Rozwijająca się w kraju produkcja młodego żywca wołowego i dobra koniunktura eksportowa spowodowała masowe odchodzenie od hodowli bydła czerwonego. Cała niemal hodowla wielkostadna likwidowała obory krów tej rasy, wprowadzając bydło czarno-białe i czerwono-białe. W roku 1969 władze administracyjne kierujące hodowlą zdecydowały o przeznaczeniu większości obszarów zasiedlonych przez polskie bydło czerwone pod hodowlę rasy czarno-białej i czerwono-białej. Oznaczało to kres pracy hodowlanej nad bydlęciem polskim czerwonym w sektorze państwowym i indywidualnym. W 1973 r. ograniczono rejonizację rasy polskiej czerwonej jedynie do 3 powiatów ówczesnego woj. krakowskiego. Wówczas hodowcy z Małopolski zakupili spoza rejonu 100 krów matek buhajów, co umożliwiło wyprowadzenie nowych, cennych linii buhajów i zapewniło zachowanie różnorodności genetycznej w tej, już wtedy nielicznej, populacji zarodowej.

Pod koniec lat sześćdziesiątych, było w Polsce około 2 mln sztuk bydła czerwonego, co stanowiło 18% pogłowia. Lata 60-te XX wieku to rozpoczęcie doskonalenia rasy polskiej czerwonej innymi rasami. Miało ono poprawić wydajność mleczną, jak i opasowąż oraz znacznie poprawić budowę wymienia dostosowując je do doju mechanicznego. Efekty tych działań były różne, jednak ostatecznie za najlepszy komponent do krzyżowań z krowami czerwonymi uznano, buhaje rasy Angler i stosowano je na szeroką skalę.

Coraz bardziej rozpowszechniona stawała się również hodowla wysokowydajnych krów rasy holsztyńsko-fryzyjskiej co doprowadziło do wprowadzenia w 1973 roku zarządzenia Ministerstwa Rolnictwa dotyczącego rejonizacji hodowli bydła. Zarządzenie to ograniczyło hodowlę bydła polskiego czerwonego do trzech powiatów podgórskich obecnego woj. małopolskiego i wystarczyło aby po jego zniesieniu, w 1983 roku liczebność krów rasy polskiej czerwonej z ponad miliona sztuk spadła do niespełna 200 tys. sztuk utrzymywanych w regionie białostockim, rzeszowskim i krakowskim. Na szczęście w odpowiednim momencie Ministerstwo Rolnictwa uznało część powiatów nowosądeckiego, nowotarskiego

i limanowskiego za rejon zachowawczy rodzimej rasy czerwonej. Objęto nim ok. 55 tys. krów, a rolnicy utrzymujący wyłącznie tą rasę otrzymali dotację równoważną 1000 l mleka od sztuki rocznie, mieli też zapewnione bezpłatne usługi inseminacyjne (lub krycie naturalne) oraz bezpłatną ocenę użytkowości. W 1981 r. zniesiono rejonizację hodowlaną dla ras bydła likwidując również rejon zachowawczej hodowli bydła polskiego czerwonego wraz ze zniesieniem wszelkiej formy pomocy dla hodowców tej rasy. Spowodowało to kolejny spadek liczebności populacji bydła polskiego czerwonego. Silniejsze okazało się wypieranie jej przez rasy o wyższej wydajności oraz krzyżowanie uszlachetniające z importowanym bydłem czerwonym, głównie rasy Angler.

Dzięki zaangażowaniu ludzi, którym zależało na ocaleniu rodzimej rasy czerwonej podjęto działania zmierzające do stworzenia rezerwy genetycznej tej rasy i zachowania dotychczasowego genotypu. Od 1994 r. Małopolskie Towarzystwo Hodowców Bydła zwracało się kilkakrotnie do Ministerstwa Rolnictwa o zaakceptowanie i rozpoczęcie realizacji programu ochrony zasobów genetycznych bydła polskiego czerwonego, który zaczął działać od 1999 roku.

W strukturze rolnej drobnych gospodarstw położonych zwłaszcza na Podhalu, gdzie naturalne warunki nie sprzyjają intensywnemu systemowi produkcji rolnej, bydło polskie czerwone, dostarczające produktów wysokiej jakości oraz charakteryzujące się określonymi cechami zdrowotnymi i przystosowawczymi, może być i od wielu lat jest konkurencyjne wobec ras wysoko-produkcyjnych.

Uzasadnienie konieczności ochrony

Bydło polskie czerwone jest jedną z nielicznych autochtonicznych ras europejskiego bydła czerwonego. Odznacza się ono właściwościami cechującymi populacje autochtoniczne, takimi jak: duża odporność i zdrowotność, długowieczność, bardzo dobra płodność, lekkie porody, duża żywotność cieląt i łatwość ich odchowu, a także wysoka wartość biologiczna mleka. Istotne znaczenie ma też doskonale przystosowanie tego bydła do trudnych warunków środowiska, niewybredność w doborze pasz, zdolność do ograniczania wydajności umożliwiającą przetrwanie sezonowych niedoborów paszowych, jak też dość szybkie regenerowanie utraconej kondycji. Wśród cech budowy należy wyróżnić silne nogi i twarde, mocne racice. Cechy te powodują, że bydło tej rasy jest dobrze przystosowane do podgórskich i górskich warunków bytowania i produkcji. Ponadto wyróżnia się ważnymi jakościowo cechami mleka: wysoką zawartością białka, tłuszczu i suchej masy, wysoką wartością biologiczną oraz dużą przydatnością do celów serowarskich.

W strukturze rolnej drobnych gospodarstw położonych na obszarach, gdzie naturalne warunki nie sprzyjają intensywnemu systemowi produkcji rolnej, bydło polskie czerwone, dostarczające produktów wysokiej jakości oraz charakteryzujące się określonymi cechami

zdrowotnymi i przystosowawczymi, może być konkurencyjne wobec ras wysoko-produkcyjnych. W tych bowiem warunkach rasy intensywne nie mogą wykazać swych dużych walorów użytkowych, a tym samym nie zapewniają lepszej opłacalności produkcji.

Wartościowe cechy bydła polskiego czerwonego są związane z założeniami genetycznymi ich protoplastów i stanowią, między innymi, o dużej wartości tego bydła dla zachowania bioróżnorodności gatunku. Konieczność ochrony zasobów genetycznych tej rodzimej rasy wynika również z jej wartości dla narodowej kultury rolniczej; stanowi ona cenny materiał dla rolnictwa ekologicznego, nie tylko w znaczeniu biologicznym, ale także krajobrazowym i etnograficznym.

Liczebność populacji bydła polskiego czerwonego w 2004 r. szacowana była na około 1000 sztuk, z czego tylko część utrzymywana była w stadach zachowawczych objętych oceną wartości użytkowej. Tak niska liczebność populacji powoduje, że ta cenna rodzima rasa bydła jest zagrożona wyginięciem.

1. Cele programu

Celem programu ochrony zasobów genetycznych jest utrzymanie populacji krów rasy polskiej czerwonej o dwukierunkowym typie użytkowania przydatnej do utrzymywania w warunkach ekstensywnych oraz stabilizacja cech fenotypowych i genetycznych dawnego bydła czerwonego w typie użytkowości mięsno-mlecznej z podkreśleniem cech mlecznych.

Prace hodowlane prowadzone są w kierunku zachowania typowych cech tego bydła, takich jak: duża odporność i zdrowotność, dobra płodność, lekkie porody, duża żywotność cieląt i łatwość ich odchovu. Należy zwrócić uwagę na poprawę budowy wymienia i podniesienie produktywności mlecznej przy zachowaniu wysokiej wartości biologicznej mleka oraz przy zachowaniu cech umięśnienia charakterystycznych dla bydła polskiego czerwonego.

Wzorzec bydła polskiego czerwonego

- 1. wysokość w krzyżu:** optymalny wzrost pierwiastki ok. 130 cm, krowy dorosłej ok. 135 cm, buhaja dorosłego ok. 140 cm.
- 2. sylwetka:** kształt ciała zbliżony do prostokąta.
- 3. umięśnienie:** profile mięśni dobrze zaznaczone, o cechach charakterystycznych dla rasy polskiej czerwonej.
- 4. głowa i szyja:** głowa delikatna, szyja długa bez wyraźnego fałdu na podgardlu.
- 5. barki:** płasko umięśnione, dobrze przylegające łopatki, wyrostki grzbietowe kręgosłupa lekko wystające ponad łopatki.

6. **klatka piersiowa:** dobrze wysklepiona, nieco szersza w części tylnej, żebra płaskie, ukośnie i szeroko rozstawione, połączone łagodnie z łopatkami.
7. **brzuch:** głęboki i pojemny.
8. **grzbiet:** prosty i mocny, prosta i szeroka partia lędźwiowa, umięśnienie płaskie lub lekko wypukłe.
9. **zad:** lekko nachylony, długi, szeroki, płasko umięśniony, nisko osadzona nasada ogona.
10. **nogi:** silne, prawidłowo zbudowane i ustawione, o silnej kości i wyrazistych stawach, lekko skątowne-, wysoka piętka racicy, racica lekko rozwarta.
11. **wymię:** pojemne, zawieszenie tylne wysokie i szerokie, zawieszenie przednie wysunięte do przodu, dobrze połączone z powłokami brzuszными, o cieniwej skórze, delikatnie owłosione, z wyraźnie zaznaczonymi żyłami mlecznymi, równomiernie rozwiniętymi ćwiartkami, strzyki centralnie rozmieszczone na ćwiartkach, pionowo ustawione, cylindryczne; wymię czyste bez dodatkowych strzyków i przystrzyków.
12. **ogólny wygląd:** harmonijna, proporcjonalna, szlachetna budowa, skóra cienka, wyraźnie rysujący się kościec, umięśnienie właściwe dla rasy, temperament żywy, u buhajów budowa wykazująca wyraźne cechy męskie, wigor, siłę; skóra cienka, profile mięśni dobrze zaznaczone, drugorzędne cechy płciowe wyraźnie zaznaczone.
13. **umaszczenie:** jednolite, od jasnoczerwonego poprzez wiśniowy aż do brunatnego, dopuszczalne jasne lub białe odmastki; ciemne racice i nozdrza, dopuszczalna jasna śluzawica, jasne rogi z ciemnymi końcami.
14. średnia wydajność mleczna populacji chronionej około 4000-4500 kg za laktację, przy zawartości tłuszczu około 4,5%, i białka około 3,5%.

2. Zakres prowadzenia oceny wartości użytkowej zwierząt niezbędny dla realizacji programu

2.1. Ocenie wartości użytkowej podlegać będą krowy, które rozpoczęły pierwszą lub pierwszą znaną laktację. Ocena prowadzona będzie zgodnie z obowiązującymi przepisami dla bydła typu użytkowego mięsno-mlecznego i będzie obejmować:

- 1) użytkowość mleczną na podstawie próbnych udojów ,
- 2) użytkowość rozplodową,
- 3) ocenę typu i budowy z uwzględnieniem umięśnienia, kosztem cech mlecznych,
- 4) ocenę cech funkcjonalnych.

2.2. Oceny wartości użytkowej krów rasy polskiej czerwonej objętych programem dokonuje podmiot upoważniony do prowadzenia oceny wartości użytkowej bydła zgodnie z przyjętą metodyką.

2.3. Hodowca zobowiązany jest do prowadzenia zeszytu hodowlanego i przekazywania do Instytutu Zootechniki PIB raz w roku zapisywanych informacji wraz ze zgłaszanym „Wykazem zwierząt objętych programem ochrony”. Instytut będzie zbierał, gromadził i przetwarzał uzyskane od hodowców informacje na temat zdrowotności zwierząt, w tym stwierdzonych klinicznych przypadków mastitis, metritis, przebytych chorób (kwasica, ketoza, stłuszczenie wątroby, przemieszczenie trawieńca, wzdęcie żwacza i inne) lub powikłań poporodowych (porażenie poporodowe, zatrzymanie łożyska i inne).

3. Wielkość populacji biorącej udział w programie

Liczebność populacji objętej programem ochrony zasobów genetycznych bydła polskiego czerwonego w 2004 roku wynosiła 432 krowy (stan średnioroczny) utrzymywane w 68 stadach. W 2009 roku liczba zwierząt i stad objętych programem wzrosła ponad 4-krotnie (1787 krów w 252 stadach). Zakładana docelowa liczebność populacji podlegającej ochronie wynosi 4000 krów.

4. Metody hodowlane

4.1 Do udziału w programie kwalifikowane są zwierzęta odpowiadające wzorcowi określone dla rasy o niskim udziale genotypu innych ras czerwonych.

4.2. Materiał żeński pochodzący z planowanych kojarzeń i odpowiadający wzorcowi rasy oraz spełniający inne warunki programu powinien być odchowywany i przeznaczony na remont stada własnego i innych stad biorących udział w programie, a także na zakładanie nowych stad.

4.3. Z odpowiednio kojarzonych par rodzicielskich urodzone buhajki kwalifikowane są do odchowu, a następnie po ocenie osobniczej uwzględniającej dwukierunkową użytkowość rasy i selekcji kierowane do rozrodu.

4.4. Ojcami buhajków kierowanych do rozrodu mogą być wszystkie samce zakwalifikowane do kojarzeń indywidualnych.

4.5. Pochodzenie buhajów zakwalifikowanych do uczestnictwa w programie ochrony potwierdza się badaniem grup i białek krwi lub badaniem innych markerów genetycznych dokonane przez uprawnione laboratorium. Wyniki badań będą podawane w dokumentacji hodowlanej.

4.6. W stadach uczestniczących w programie do rozrodu używane są buhaje wpisane do księgi i zakwalifikowane do udziału w programie oraz nasienie buhajów zgromadzone w Banku Materiałów Biologicznych Instytutu Zootechniki PIB lub u innych podmiotów. Buhaje są wybierane na podstawie pochodzenia, wyniku oceny typu i budowy oraz wydajności matki. Kwalifikacji buhajów do rozrodu na podstawie listy buhajów

wytypowanych przez prowadzącego księgę dokonuje Grupa Robocza ds. ochrony zasobów genetycznych bydła powołana przez Instytut Zootechniki PIB.

4.7. W stadach objętych programem dopuszcza się stosowanie buhajów do krycia naturalnego po uzyskaniu przez nie wpisu do księgi i zgłoszeniu przez hodowcę na piśmie do Instytutu Zootechniki PIB (wraz z pełną dokumentacją dotyczącą buhaja, tj.: zaświadczeniem potwierdzającym wpis do księgi, oceną typu i budowy, świadectwem rodowodowym, ekspertyzą stwierdzającą pochodzenie oraz badaniami weterynaryjnymi). Instytut na piśmie wyraża zgodę na używanie konkretnego buhaja w danym stadzie.

4.8 Grupa Robocza ds. ochrony zasobów genetycznych bydła dokonuje ostatecznej akceptacji matek buhajów spośród krów wybranych przez podmiot prowadzący księgę na podstawie analizy ich pochodzenia, wyniku oceny typu i budowy oraz wydajności.

Kryteriami wyboru matek buhajów są:

- rodowód krowy – możliwie niski udział genotypu innych ras czerwonych,
- spełnianie wymagań wzorca rasy,
- wynik oceny typu i budowy z uwzględnieniem umięśnienia,
- wyniki oceny wartości użytkowej,
- wyniki oceny wartości hodowlanej, jeśli została oszacowana.

Sposób doboru zwierząt do kojarzeń

Podstawą doboru zwierząt do kojarzeń jest ich pochodzenie – dobór powinien być prowadzony w taki sposób aby unikać wzrostu spokrewnienia. Zaleca się, aby kojarzone zwierzęta nie posiadały wspólnego przodka w pokoleniu rodziców i dziadków.

Hodowca informowany jest na piśmie przez prowadzącego księgę o tym, jakie buhaje dopuszczone są do stosowania w danym rejonie dla krów objętych programem ochrony. Wybierając buhaja hodowca musi brać pod uwagę wszystkie warunki programu gdyż ponosi pełną odpowiedzialność za kojarzenia w swoim stadzie.

Sposób wykorzystania materiału biologicznego

Nasienie buhajów w ilości niezbędnej do realizacji programu oraz do utworzenia rezerwy genetycznej będzie pobierane, przechowywane i rozprowadzane przez podmioty prowadzące działalność w zakresie pozyskiwania, konfekcjonowania, przechowywania i dostarczania nasienia, zgodnie z obowiązującymi przepisami, w uzgodnieniu z Instytutem Zootechniki PIB oraz prowadzącym księgę.

Zgromadzone w Banku Materiałów Biologicznych Instytutu Zootechniki w Balicach zarodki stanowią rezerwową pulę genów w przypadku wystąpienia braku żywych zwierząt o pożądanym genotypie. Zarodki będą mogły być udostępniane po pozytywnym zaopiniowaniu przez Grupę Roboczą ds. ochrony zasobów genetycznych bydła.

Dopuszcza się użycie nasienia buhajów rasy polskiej czerwonej do unasienniania krów tej rasy w stadach nie objętych programem, pod warunkiem, że nie wpłynie to na prawidłowość rozrodu w populacji chronionej.

Zakres kriokonserwacji materiału biologicznego

Od każdego buhaja zakwalifikowanego do udziału w programie ochrony jest pobierane i zamrażane minimum 200 porcji nasienia stanowiącego rezerwę genetyczną oraz odpowiednia ilość porcji nasienia niezbędna do realizacji programu ochrony i do udostępnienia poza program. Nie dotyczy to buhajów zakwalifikowanych do krycia naturalnego.

W miarę możliwości od wybitnych krów wytypowanych przez prowadzącego księgę będą pobierane i zamrażane komórki jajowe i zarodki. Materiał biologiczny stanowiący rezerwową pulę genów deponowany jest w Banku Materiału Biologicznego Instytutu Zootechniki PIB w Balicach.

Podstawy organizacyjne realizacji programu

Programem ochrony zasobów genetycznych bydła polskiego czerwonego są obejmowane zwierzęta wpisane do księgi i poddawane ocenie wartości użytkowej, które charakteryzują się umaszczeniem i cechami budowy zgodnymi ze wzorcem rasy oraz spełniają jeden z następujących warunków:

- pochodzą po rodzicach objętych programem ochrony;
- posiadają maksimum 49,9% udziału genotypu innych ras czerwonych;

Optymalny wiek krycia jałówek to 14-16 miesięcy ich życia. Nie dopuszcza się krycia jałówek przed 13 miesiącem życia.

Wstępnej kwalifikacji do udziału w programie podlegać będą również jałówki cielne przeznaczone na remont stada. Jałówki te wejdą do programu po wycieleniu i objęciu oceną wartości użytkowej w miejsce zwierząt wybrakowanych.

Liczebność stada zgłaszanego do programu ochrony nie może być mniejsza niż 4 krowy, w szczególnych przypadkach, gdy liczebność jest niższa niż wymagana, koordynator na prośbę hodowcy wydaje pisemną decyzję o wstrzymaniu rozwiązania umowy do czasu uzupełnienia liczebności stada.

Ostatecznej kwalifikacji stad i zwierząt, zgodnie z obowiązującą procedurą, dokonuje koordynator IZ PIB na podstawie wniosku hodowcy, po zaopiniowaniu przez Grupę Roboczą ds. ochrony zasobów genetycznych bydła.

Wykazy krów zakwalifikowanych do udziału w programie są przekazywane do prowadzącego księgę oraz podmiotu upoważnionego do prowadzenia oceny wartości użytkowej bydła oraz do stacji unasienniania.

Program realizowany jest wspólnie przez:

1. hodowcę - właściciela stada bydła polskiego czerwonego,
2. Polską Federację Hodowców Bydła i Producentów Mleka podmiot prowadzący księgę hodowlaną oraz ocenę wartości użytkowej.
3. Instytut Zootechniki Państwowy Instytut Badawczy koordynujący działania w zakresie ochrony zasobów genetycznych zwierząt gospodarskich.

Zasady wzajemnej współpracy określono w porozumieniu zawartym pomiędzy tymi podmiotami.

Zasady uczestnictwa hodowców w programie ochrony określa umowa zawarta pomiędzy hodowcą - właścicielem stada, a Instytutem Zootechniki PIB, który koordynuje program ochrony zasobów genetycznych. Niniejszy program ochrony jest integralną częścią umowy, którego postanowień hodowca zobowiązuje się bezwzględnie przestrzegać.

W przypadku naruszenia zasad zawartych w programie ochrony, w tym również używania w rozrodzie buhaja niedopuszczonego do udziału w programie, koordynator udziela pisemnego upomnienia hodowcy, natomiast w przypadku rażącego naruszenia zasad rozwiązuje umowę z hodowcą w trybie natychmiastowym. Hodowcy przysługuje odwołanie w terminie 7 dni od dnia otrzymania decyzji.

Podmioty zaangażowane w realizację programu będą zabiegały o uzyskanie środków finansowych na jego realizację z programów rolnośrodowiskowych, ze środków budżetowych przeznaczonych na dotacje przedmiotowe dla podmiotów wykonujących zadania na rzecz rolnictwa, projektów badawczych placówek naukowych oraz ze źródeł pozarządowych.

W celu rozwoju hodowli bydła polskiego czerwonego realizatorzy programu prowadzić będą działania w kierunku promocji unikalnych walorów tego bydła (produkcja specyficznych wyrobów mleczarskich), a także propagowania jego chowu, przede wszystkim w gospodarstwach, których produkcja oparta jest na rolnictwie proekologicznym, w gospodarstwach agroturystycznych oraz w obszarach chronionego krajobrazu, gdzie mamy do czynienia z rozwojem turystyki.

Nadzór nad realizacją oraz ocena efektywności działania programu

Nadzór merytoryczny nad realizacją programu ochrony sprawuje Grupa Robocza ds. ochrony zasobów genetycznych bydła powoływana i działająca przy Instytucie Zootechniki PIB, która przeprowadza okresową (co roczną) ocenę efektywności programu w odniesieniu do zwiększenia i utrzymania liczebności populacji oraz ostatecznie akceptuje przedstawiane przez prowadzącego księgi listy matek buhajów oraz buhajów przeznaczonych do rozrodu w stadach objętych programem.

Zwierzęta, które zostały zakwalifikowane do programu ochrony przed wejściem w życie zarządzenia Dyrektora Instytutu Zootechniki PIB nr   w dalszym ciągu objęte są ochroną, natomiast hodowców obowiązuje przestrzeganie Programu ochrony zasobów genetycznych niniejszej treści.

Opracowanie programu:

Dr inż. Anna Majewska

Mgr Piotr Kowol

Dr inż. Ewa Sosin-Bzducha

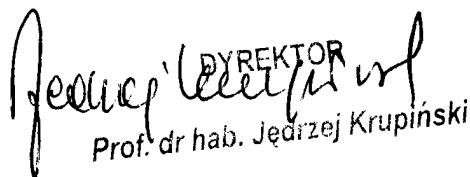
Program jest modyfikacją programu z 2003 roku, który został pozytywnie zaopiniowany przez Grupę Roboczą ds. ochrony zasobów genetycznych bydła działającą przy Instytucie Zootechniki PIB oraz przyjęty przez Radę Naukową IZ PIB na posiedzeniu w dniu 10 grudnia 2003 roku. Późniejsze zmiany związane z wdrażaniem programów rolnośrodowiskowych zostały przyjęte przez Grupę Roboczą ds. ochrony zasobów genetycznych bydła działającą przy Instytucie Zootechniki oraz przyjęte przez Radę Naukową IZ PIB. Kolejne zmiany zostały przyjęte przez Grupę Roboczą w dniach 16 stycznia i 9 grudnia 2009 r. oraz 16 czerwca 2010r. oraz zaakceptowane przez Radę Naukową IZ PIB na posiedzeniach w dniach 22 kwietnia 2009 r. oraz 24 listopada 2010 r.

Wprowadzono zarządzeniem

Dyrektora Instytutu Zootechniki

Państwowego Instytutu Badawczego

Nr *9/M* z dnia *18.03.2011* r.

DYREKTOR
Prof. dr hab. Jędrzej Krupiński